

Авдєєва Г.К.

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
доцент кафедри криміналістики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

**НАУКОВІ ЗДОБУТКИ В. П. КОЛМАКОВА
СЛУГУЮТЬ ОСНОВОЮ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОКРЕМИХ ТЕОРІЙ
І ПРАКТИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ У ГАЛУЗІ КРИМІНАЛІСТИКИ
І СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ**

В.П. Колмаков є одним з найбільш відомих і цитованих вчених-криміналістів. Він мав значний досвід практичної і наукової діяльності і тому його наукові дослідження завжди були спрямовані на вирішення найактуальніших проблем криміналістики і судової експертизи.

Після роботи слідчим прокуратури, захисту дисертації, підготовленої під керівництвом Заслуженого професора М. М. Бокаріуса, та роботи у воєнній прокуратурі у часи Другої світової війни, В. П. Колмаков пов'язав своє життя з судовою

експертизою та криміналістикою. Спочатку він працював старшим науковим співробітником Харківського НДІ судових експертиз, а згодом протягом 20 років його очолював та одночасно викладав криміналістику в Харківському юридичному інституті (нині - Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого) й очолював протягом 5 років кафедру криміналістики даного ВНЗу.

Близько 40 своїх наукових праць В.П. Колмаков присвятив проблемам призначення та проведення судових експертиз, проблемам підвищення якості експертного висновку та методики його оцінки. [1] Низка проблем була сформульована та вирішена науковцем вперше.

Питанням процесуальної регламентації судової експертизи та організації судово-експертної діяльності присвячені такі наукові праці: «Компетенция судебной экспертизы на следствии и суде» (1950), «Правильно использовать заключения экспертизы на предварительном и судебном следствии» (у співавт., 1965), «Улучшать деятельность учреждений судебной экспертизы» (1966), «Методы контроля в учреждениях судебной экспертизы за качеством экспертных заключений» (1967), «Формы діяльності установ судової експертизи по запобіганню злочинам» (1967), «О научных принципах организации и деятельности учреждений судебной экспертизы в СССР» (1968), «К определению предмета экспертно-криминалистической профилактики преступлений» (1973) та ін.

Значну увагу В.П. Колмаков приділяв науково-методичному забезпеченню судово-експертної діяльності. Зокрема, ним опубліковані такі наукові праці: «К методике криминалистической экспертизы печатей, штампов и оттисков» (1948), «Новый способ подделки печатей и штампов (у співавт., 1952), «Исследование подлинной печати кустарного изготовления» (1953), «Подделка части оттиска печати, расположенного на фотоснимке» (1955), «Новые приемы выявления и закрепления следов папиллярных узоров» (1958), «Криминалистическая идентификация сложных (составных) объектов» (1961), «К вопросу о судебно-медицинской трасологии» (1962), «Рекомендации по общеметодическим вопросам экспертного исследования и составлению заключений при установлении групповой принадлежности материалов (веществ)» (у співавт.,

1964), «Трасологическая идентификация в криминалистической и судебно-медицинской экспертизе» (1965) та ін.

Багато часу В. П. Колмаков присвятив дослідженню науково-методичних проблем криміналістичної ідентифікації [3] та вперше звернув увагу на обмеження можливостей ідентифікації об'єктів завдяки існуванню певного «ідентифікаційного періоду». Вчений вперше визначив поняття даного терміну як «часовий інтервал, що дозволяє з урахуванням стійкості та змінюваності ознак об'єктів, які ототожнюють, здійснити процес ідентифікації» [5]. Ця новація дозволила судовим експертам під час ідентифікаційного дослідження уникати експертних помилок завдяки більш ретельному дослідженню ознак об'єктів з урахуванням їх можливих змін у часі під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів.

В. П. Колмаков чітко розмежував питання індивідуальної ідентифікації та встановлення групової належності об'єктів [4]. Цю проблему продовжив досліджувати М. В. Салтевський та інші вчені-криміналісти. Групову ідентифікацію М. В. Салтевський називав групофікацією та класифікаційним дослідженням. Однак, М. Я. Сегай та В. К. Стринжа в подальшому довели, що класифікаційні завдання є різновидом діагностичних експертних завдань, а не ідентифікаційних. Така плутанина у розподілі ідентифікаційних, класифікаційних і діагностичних завдань судової експертизи виникла через нечітке визначення і відсутність аналізу ознак понять «групово (родова) належність» і «спільна групово (родова) належність». На сьогодні науковцями цю наукову проблему остаточно вирішено шляхом розмежування зазначених понять та їх визначення [6].

Термін «групово належність» означає результат відокремлення (виділення) деякої множини об'єктів, об'єднаних комплексом спільних властивостей (наприклад, певною моделлю зброї, конкретною маркою чорнил та ін.). Груповою (родовою) належністю в експертизі вважають належність об'єкта до множини, яка в теорії і практиці експертизи залежно від обсягу групи має назву «група» або «рід». При встановленні групової належності об'єкта досліджують ознаки його зовнішньої будови, структури, складу та інші властивості і зіставляють їх з аналогічними ознаками об'єктів-зразків, опис яких міститься в

довідковій літературі, та прагнуть максимально звузити обсяг групи, до якої належить об'єкт дослідження. Таке завдання відповідає сутності класифікаційних завдань судової експертизи, спрямованих на встановлення відповідності об'єкта певним заздалегідь заданим характеристикам і віднесення його на цій підставі до певного класу або виду об'єктів. Деяко інше значення має термін «спільна групово (родова) належність», який означає факт належності мінімум двох досліджуваних об'єктів до одного роду (різних родів) чи однієї групи (різних груп). Даний термін використовується, в основному, в експертизі матеріалів, речовин та виробів. Встановлення спільної родової (групової) належності є одним з можливих ідентифікаційних завдань судової експертизи за конкретною справою або проміжним етапом індивідуальної ідентифікації. Висновок про належність двох і більше об'єктів судової експертизи до одного роду (спільна родова належність об'єктів) формулюється експертом за умови збігу загальних ознак, які притаманні всім об'єктам даного роду, а для отримання висновку про належність двох і більше об'єктів судової експертизи до однієї групи (спільна групово належність) необхідною умовою є збіг ознак, які характеризують визначену групу об'єктів (зокрема, збіг якісного і кількісного складу матеріалу уламків скла характеризує їх виготовлення на одному заводі). Не слід змішувати класифікаційні завдання щодо віднесення об'єкта до будь-якого роду (виду, групи) об'єктів та ідентифікаційні завдання, при вирішенні яких встановлюється спільна групової приналежності мінімум двох об'єктів. При встановленні спільної групової належності двох і більше об'єктів сутність ідентифікаційного завдання полягає у звуженні (наскільки це дозволяє зробити сукупність виявлених ідентифікаційних ознак) визначеної групи об'єктів, причому ця група, якою б великою вона не була, завжди має певні межі (зокрема, спільне джерело походження об'єктів, що характеризується певною сукупністю ознак). Максимальне звуження групи може призвести й до індивідуальної ідентифікації. Зокрема, наявність на поверхні часток деревини нашарувань у вигляді неповторної сукупності хімічних елементів є ідентифікаційною ознакою.

У низці наукових праць В.П. Колмакова, присвячених розробленню методів і методик технічної експертизи документів.

науковець вперше звернув увагу на дослідження мікрослідів. Це слугувало основою розвитку нового на той час напрямку трасології - «мікротрасології», з якого, у свою чергу, відмежувалися ідентифікаційні дослідження мікрослідів у різних видах судових експертиз (трасологічній, балістичній, почеркознавчій, матеріалознавчій, технічній експертизі документів та ін.).

Розвиток наукових ідей і здобутків В. П. Колмакова у працях науковців у галузі криміналістики і судової експертизи свідчить про те, що він є одним з визнаних засновників вітчизняної школи криміналістів і судових експертів, а його ученики і послідовники гідно продовжують справу видатного вченого.

Список використаних літературних джерел:

1. Див.: Виктор Павлович Колмаков : сб. науч. тр.: к 100-летию со дня рождения ученого-криминалиста / сост.: В. В. Тищенко, О. П. Ващук, И. В. Гресько ; НУ ОЮА, Ин-т прокуратуры и следствия, каф. криминалистики. - О. : Юрид. л-ра, 2013. - 452 с; Колмаков Віктор Павлович (1913-1973): бібліографічний покажчик / уклад. С. І. Сленич ; наук. ред. В. В. Тищенко ; НУ ОЮА, наук. б-ка. - Одеса : Юрид. л-ра, 2013. - 88 с.
2. Див., наприклад: О внутреннем убеждении советского судебного эксперта : [докл. на науч. совещании криминалистов во Всесоюз. ин-те юрид. наук, 1948 г.] // Вопросы советской криминалистики. - М., 1951. - С. 26-30.
3. Див., наприклад: Сущность и задачи идентификации личности в советской криминалистике // Тезисы докладов научной конференции по работам, выполненным в 1953 году / Харьков, юрид. ин-т, каф. криминали криминалистики. - Х., 1954. - С. 92-94.; Криминалистическая идентификация сложных (составных) объектов // Рефераты докладов 2-й научной конференции Ташкентского НИИ судебных экспертиз. - Ташкент, 1961. - С. 24-27.; Трасологическая идентификация в криминалистической и судебно-медицинской экспертизе // Материалы научных заседаний Харьковского научного медицинского общества за 1961-1962 г.г. - К., 1965. - С. 721-723.; Актуальные вопросы следственной, оперативной и экспертной идентификации // Сборник

материалов научной конференции МВД МССР. - Кишинев, 1968.; Пути дальнейшего совершенствования экспертной идентификации человека // Материалы Всесоюзной научной конференции «Современные тенденции развития судебной экспертизы вещественных доказательств и пути внедрения новых физических, химических и биологических методов исследования в экспертную практику»: криминалистическое исследование вещественных доказательств. - М. : Изд-во ВНИИСЭ, 1972. - Ч. 2. - С. 3-6.

4. О криминалистическом понятии идентификационного периода // Проблемы социалистической законности на современном этапе развития советского государства : тез. докл. межвуз. науч. конф., октябрь 1968 г. - Х., 1968. - С. 256-258.
5. Див., наприклад: Криминалистическая идентификация как способ доказывания в уголовном и гражданском судопроизводстве // Криминалистика и судебная экспертиза : респ. межвед. сб. науч. и науч.-метод. работ. - К., 1966. - Вып. 3. - С. 91-101.; Идентификационные действия следователя. - М.: Юрид. лит., 1977. - 112 с. та ін.
6. Див., наприклад: Шепітько В. Ю. Належність групова / Велика українська енциклопедія : у 20 т. - Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол. : В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав, наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків : Право, 2018. - С. 498.; Авдеева Г. К. Належність в експертизі групова. Там само. - С. 497-498.; Авдеева Г. К. Належність групова (родова) спільна. Там само. - С. 498-499.